

Отъ Г. ЗАНЕТОВЪ.

*Периодическо списание на Българското книжовно дружество в Средец, 1891 г.,
кн.37 и 38, стр.177-194, и кн.39 от 1892 г., стр.377-386*

I. Военни колонии.

Въ царуването на Петъръ Великий, Руссия значително пораста и се възвеличи, както въ политическо, така и въ териториално отношение. Вжтрешното уреждане на дървата, сношенията съ западна Европа и императорския титулъ на Петра I, туриха Руссия наредъ съ другите европейски държави. Войните на Петра съ Турция повдигнаха Руссия въ очите на християните, които се намираха подъ турското иго, пробудиха въ тях надежда за свобода и ги сблизиха съ великата православна държава. Териториялно Руссия се увеличи съ присъединението на неколско шведски провинции на север и съ. завоюването на южноруските поля (стеги) до Азовското море. Такава обширна територия се нуждае отъ една силна военна защита, предъвидъ на честите войни, които водеше тогава Петъръ I, а особено предъвидъ на слабата населеностъ на новозавоюваните руски провинции. Тази нужда особено се чувствуваше въ южна Руссия, гдето обширните стеги бяха почти пустинни и изложени на чести нападения отъ страна на Кримските татари. За това, Петъръ Великий намисли да насели тия пространни полета съ колонисти преимущественно отъ чужди държави, защото вжтрешните руски провинции не бяха тъй гъсто населени, щото да пращатъ големи партии колонисти на югъ. Петъръ I мислилъ да даде военна организация на тия колонии, за да могътъ въ случай на нужда да защищаватъ руските предели отъ нападенията на неприятелите. Колонизаторската задача на Петъръ Великий следъ това преследвали всичките руски царъе следъ него, почти до наше време. Въ продължение на едно столетие колснисти отъ разни народи съ се преселявали въ Руссия и, разбира се, тия преселявания били свързани съ важни последиствия, както за Руссия, така и за ония народи, отъ седата на които съ излизали преселенците. Ние тука ще се постареемъ да изложимъ фактите които се отнасятъ до преселението на българете въ Руссия, Факти, за които съ се съхранили писменни документи или устни въспоминания. 1) Като говоримъ за българските колонии, по необходимостъ ще треба да споменемъ, тукъ-тамъ, и за колонистите отъ други националности, за да може, по такъвъ начинъ, разказа ни да излезе по-лесенъ и по-свързанъ.

И така, Петъръ Великий турилъ началото на руската колонизаторска политика, и при него били преселени първите колонисти въ Руссия. За да се разберътъ по-добре последующите факти, тукъ треба да кажемъ, че на тая колонизаторска задача много е спомогнало влиянието на Руссия въ Балканския полуостровъ и между словенете въ Австрия, спечелено при Петъръ Великий. Петъръ I често искалъ желание да помогне на християните отъ Турция и да ги освободи отъ мухамеданското иго. Въ посланието си до черногорците, въ 1711 год., Петъръ каза: „нечестивите турци видеха, че ний покровителствуваме християните и мислеха, че искаме да имъ отяемемъ царството. . . Ние мислимъ да нахлътнемъ въ средъ земята имъ и, съ Божия помощъ, да освободимъ православните християне". Ние друга слава не търсимъ, а искаме само да освободимъ православните народи, да украсимъ православните църкви и да въздигнемъ животворящия крстъ. Въ сжщата година Петъръ I заявявалъ че „иска да освободи гърците, власите, българете и сърбите, които пшкали подъ турското иго". Руския царъ подбуждалъ черногорците ва борба съ Турция „за свободата на християните и славата на славянското име", като испратилъ въ същото време на черногорския

митрополитъ 10,000 рубли и му заръчалъ да праща въ Руссия два пъти въ годината за милостиня. Черногорците му отговорили: „бъди ни вторъ апостолъ и ни просвети, както си просветилъ своите подданници“.

Преселилите се въ Австрия сърби и българе презъ XVII столетие съ вѣсторгъ следели за успехите на Русия и по всеки начинъ и` исказвали своето съчувствие. Те наричали Петра „свой православенъ славянски царь“ и му предлагали услугите си. Отъ името на тия словене, Богданъ Поповичъ донесълъ на Петра писмо, въ което подписавшите се го просили да помисли и за тяхната татковина находяща се подъ турско иго. Петъръ I се застъпвалъ и за власите, като заключилъ съ господаря имъ отбранително-нападателенъ съюзъ, съ условие Русия да не се бърка въ вътрешните работи на княжеството. Всичките словене и православни християне търсили покровителството на Русия и отъ нея чакали помощъ и, разбира се въ критически обстоятелства търсили убежище у своята покровителка. Въ 1711 година, черногорците и другите словене отъ полуострова въстанали противъ турските си господари, но безъ никакъвъ успехъ; всичките въстания били подавени при първото имъ избухване или били предварени и унищожени преди да избухнатъ. Подиръ такива безуспешни въстания, словенете требаше или да испитатъ гневътъ на турския мечъ, или да се спасяватъ въ други земи. Въ същата русско-турска война отъ 1711 г. русите се побратимявали по оръжие съ бедните християне, които съ стотини влизали въ руската войска. Мнозина отъ тяхъ се връщали въ отечеството си и разнасяли славата на руското име.

Опоредъ южнорускиятъ историкъ Скальковски, Петъръ Великий повикалъ „отъ задграница“ едновременно военни хора, отъ които образувалъ лежки войски и ги заселилъ на руската южна граница, за да съставятъ погранична стража. Тия православни хора били отъ венгерска, сърбска и други народности.

Въ 1723 година, Петъръ Великий съ грамота повикалъ хора Албанци, за да се преселятъ въ украинските градове съ няколко сърбски гусарски полкове, като имъ назначавалъ същото жалвание, каквото съ получавали и на австрийска служба. Вследствие на тая грамота, дошли въ Русия сърби, които били заселени въ Украйна. Въ следующата година дошли други 600 души, и се заселили въ същите места.

Следъ смъртъта на Петъръ Великий, при неговите приеменници, числото на колонистите постоянно се увеличавало, така щото въ 1727 година, можалъ да се състави единъ сърбски гусарски полкъ, на който руското правителство плащало жалвание. При императрица Елизавета Петровна, по същия начинъ били повикани въ Руссия: власи, грузинци, българе и гърци; та съставили нови гусарски полкове и влезли въ състава на военните колонии разположени на южната граница. Намерението на тогавашното руско правителство е било, да умножи числото на военните колонии до толкова, щото coloniите да могатъ да окръжатъ турските и татарските владения и, като зематъ въ средата запорожските казаки, да распространятъ руските владения до морето. Около 1750 година руски хора каняли сърбите отъ Австрия да се преселятъ въ Руссия. Въ също време австрийските сърби се оплаквали въ Петербургъ, че търпятъ големи притеснения отъ католиците. Руското правителство се застъпило предъ Австрийското за интересите на православните сърби, но това застъпничество не имало добри резултати; напротивъ австрийското правителство възнегодувало и взело по-строги мерки противъ сърбите.

Въ 1750 година австрийския полковникъ Иванъ Хорватъ явилъ се при руския посланикъ въ Виена, графъ Бестужевъ-Рюминъ, съ много свои роднини и офицери, сърби и други словение, и му казалъ, че те всички желаятъ да се преселятъ въ Руссия. Иванъ Хорватъ се обещалъ да събере целъ полкъ отъ православни сърби на свои средства и казалъ, че може, да събере и повече преселенци, тъй напр., да състави единъ

гусарски полкъ отъ 1000 души и другъ пеши пандурски полкъ отъ 2000 души, само ако руското правителство му отпусне нужните средства. Всички тия сърби и славяне били готови да служатъ на Руското правителство. Подъ словата „и други словене" треба да се подразумеватъ българете, понеже въ дружината на Хорвата, която се е явила при руския посланикъ, имало много българе. Не се знае, дали българете съставлявали особена депутация, или пъкъ се представлявали отъ Хорвата, но че се явили и българии при графъ Бестюжева-Рюмина, се вижда отъ съобщението на последния на руското правителство, въ което се казва: „православните народи сърби, македонци, българии и власии, желаятъ да служатъ на нейно Императорско Величество съ кръвъ и оръжие". Като отговоръ на това съобщение, руското правителство издало указъ, въ който се казва, какво руското правителство като има предъ видъ, че преселението на словенете въ Руссия отъ една страна ще увеличи руските военни сили, отъ друга, ще насели една частъ отъ пустинните граници на империята, обявява на полковникъ Хорватъ, че той ще бъде приетъ съ всичките си хора, гусарски и пандурски полкове и ще му се предостави да се пресели въ Украйна и други руски плодородни земи. При преселяването му и заселението на казаните места ще му се даде нужната помощъ и съдействие. На Хорвата се предписвало да тръгне право за Киевъ и, като стигне тамъ, да се обърне къмъ губернатора, който ще го задоволи въ всичко. Оевенъ това на Хорвата било обещано, че ще бжде произведенъ въ чинъ Генералъ Майоръ.

Отъ друга страна на Киевския Губернаторъ Леонтиевъ било предписано да приеме пристигналите изъ Австрия преселенци и да ги размести на първо време въ Киевъ и околностите му, до второ распоредание. На преселенците да имъ се дадътъ квартири, коне, волове и всекаквъ родъ провизия. Това преселение е станало въ края на 1750 или въ началото на следующата 1751 година. Но тъй като преселенците не били заселени въ обещаните земи, а временно само разположени около Киевъ, между другото местно население, и не се ползували отъ обещаните преимущества, а може би не се задоволявали и съ провизия, по тия причини между тяхъ се появилъ ропотъ и незадоволствие отъ положението си. За това незадоволствие, както се вижда, Хорватъ е писалъ на графъ Бестюжевъ-Рюминъ, съ когото е водилъ преговори за преселяването въ Русия, защото посланика въ съобщението си отъ 28 септемврий 1751 година, настоява предъ руското правителство: „преселившите се сърби и ония, които за напредъ има да се преселятъ да бждътъ заселени на пограничната линия, да служатъ като погранична милиция, на същите основания, както съ служили и въ Австрия. Да имъ се даджтъ хубави и плодородни места, а тъй също и нужните материали за постройки. Бестюжевъ-Рюминъ се старае да убеди руското правителство, че струва да се похарчатъ пари за преселението на православните грузинци въ Русия. Той съветва руското правителство, поне първата година да плаща жалвание на преселенческите главатаре, споредъ чинътъ имъ, тъй също да имъ дава провиантъ и фуражъ, както и на другите руски гусарски полкове. Особенно треба да се удовлетворяватъ преселенците въ военно време и въобще, когато имъ се заповяда да излезатъ отъ домовете си, въ походъ. Графъ Бестюжевъ-Рюминъ на свършека притуря: „въ мирно време тоя корпусъ съставенъ отъ сърби, македонци и българе, — православни и единовѣрни намъ народи, по храбростта си известни на целия светъ, отъ день на день ще се увеличава и въ случай на нужда, ще принася полза, безъ ни най-малкъ расходъ отъ страна на Ваше Императорско Величество". Императрицата обърнала внимание па това съобщение, и го е предала на разглеждане въ сената и колегията на вѣнцашните работи.

Въ слцо време и Хорватъ подалъ едно прошение („все поданнейше прошение") отъ своя и отъ страна на преселенците, въ което исказва „на какви условия православните народи сѣрбски, македонски, български и влашки съ кръвъ и оръжие желаятъ да служатъ на Нейно Императорско Величество, материнската имъ

покровителница". Въ това прошение Хорватъ иска: 1) да се образуватъ четири регулярни полка, отъ които два пандурски и два гусарски, всеки по 4000 души, а също и други полкове съ по 1000 души, ако бъде възможно; 2) четирехъ полка да се населиятъ отъ крепоста Каменка, покрай полската граница до собственния полкъ на Хорвата; другите полкове, ако се образуватъ да се заселватъ покрай същата полска граница по левия брегъ на Днепра до турската и татарската граници; и 3) освенъ горните пунктове, Хорватъ иска да се даде право на военните колонисти свободно да търгуватъ, да си иматъ свои църкви и училища, да получаватъ чинове и жалване и освенъ това, между тяхъ да не се допускатъ да се заселяватъ други народи.

Най-сетне руското правителство определило точно, въ кои места да се заселяватъ новите преселенци, като имъ назначило следующите предели: отъ устието на река Синюка, която се влива въ р. Бугъ, по права линия до началото (изворите) на реката Ингулъ; сетне по реката Днепръ до Очаковъ и по полето до Азовъ. Въ 1752 година, Хорватъ съ дружината си се заселилъ въ определените му места. Тия места заематъ северните части на Елисаветградския и Александрийския уезди (окръжия) на широчина отъ 20 до 30 верста и въ дължина до 200 верста.

Обаче тъй като това пространство до известна степенъ било заселено, руското правителство, съ старите поселенци постъпило двояко: на ония, които се заселили по тия места самоволно, безъ разрешение отъ руското правителство било имъ заръчено да си продадътъ къщата и други недвижими имоти и да се върнатъ тамъ, отъгдето съ излезли; а на ония, които се заселили съ разрешение отъ правителството, дадено имъ било срокъ половина година да се преселятъ на югъ отъ земите, назначени за Хорвата.

Следъ първото заселение на Хорвата, отъ Австрия дошли и други дружини сърби подъ предводителството на Прерадовича и други сърбски офицери, които били заселени наредъ (на истокъ) съ Хорвата и на същите условия.

Около 1752 — 54 години, българе отъ турската империя били повикани да се преселятъ въ Полша. 620 български семейства оставили отечеството си и благополучно приетигнжли въ полското кралевство. Въ Полша, както и въ Русия, по онова време немало свободни земледелци; всичкото население служило на пановете и помещиците, на които били почти като роби. Преселенците българе попаднали на панските земи, безъ сека охрана отъ страна на закона, били застрашени да не подпаднатъ подъ същата участъ на панските роби. Въ такова поиожение тия българе-преселенци били готови да се върнатъ назадъ въ отечеството си, когато узнали за преселението на еднородците си отъ Австрия, въ Русия, и за по-добрите условия на това пруселение. Пруселенци се спуснали къде руската граница, дето, по словата на руския историкъ Скалковский, съ радостъ били приети отъ руситеи заселени отпървомъ въ Новомиргородъ, на реката Виса, а отпосле въ Ново-Архангелскъ, Синюхинъ-бродъ и другите оти, т. е. села на сръския гусарски полкъ, {разположенъ по течението на река Синюка. Една частъ отъ Новомиргородъ и до сега носи названието „България” въ паметъ на първите му основатели.

Въ рускитъ^ правителственни архиви намерва се интересна преписка за преселението на гореспоменатите българе. Между друго, отъ преписката се види, че е било нужно дълговременно ходатайствование и настоявание отъ страна на Генералъ Майоръ Хорватъ, до като да -бъдътъ приети и заселени тия преселенци на руска територия.

На 16 Априлий 1752 година Генералъ Майоръ Хорватъ съобщилъ на Киевския Губернаторъ, че преди неколко години дошли и се преселили въ полското кралевство отъ Турция и други държави, волни (не роби) хора, българе и власи. Тия преселенци на брой около 1000 семейства, като се научили за височайшия указъ, по който техни еднородци били преселени въ заднепровския край, дошли при Хорвата и го просили

да ходатайствова предъ руското вравитенство, за да бъдат приети и те въ гусарските и пандурските полкове на основание на указа, понеже и те сл отъ същите народи, за които се говори въ указа.

Губернатора отговорилъ, че въ силата на дадения му указъ, Хорватъ може да приеме само преселенци, които излизатъ отъ държавата на Нейно Императорско Величество Венгерско-Богемската кралица, а не и преселенци отъ Полша и други страни, за които въ речения указъ нищо не се споменава. Тия преселенци не могатъ да бъдатъ приети още и за това, че заедно съ техъ, подъ името власи и българе, може да преминатъ въ Русия и природни поляци или зависими отъ полските панове селяне. Генералъ Майоръ Хорватъ възразявалъ въ подадената си жалба въ правителствующий сенатъ, че тия преселенци не са отъ полската областъ, а съ отъ ония нации, за които се говори въ дадения му указъ; че те отъ край време са свободни и никой не може да ги задържи въ Полша те не постъпили въвъ вечно полско подданство и сега сами доброволно искатъ да се преселятъ въ Русия и да приематъ руско подданство. Хорватъ настоява да се приематъ тия преселенци въ Русия и казва, че ако се търси отъ всичките преселващи се паспорти, то не скоро ще се умножи населението на края (областътъ) и не скоро ще се напълнятъ редовете на новообразуваните полкове. Требва да се знае, прибавя той, че народа въ Турция и Влашко е много претесненъ и при всичко че не зависи отъ помещиците, но се пакъ не може да си земе свободно паспорти, когато поиска да се изсели въ друга държава. Правителствующий сенатъ разрешилъ: волните българе и власи, които излизатъ отъ Полша и Турция и по собствено желание искатъ да преминатъ въ вечно русско подданство, да се приематъ и заселятъ въ Русия, като се зачислятъ въ полковете. Сената мотивира своето решение така: ако и да е запретено по трактата въ Полша да се приематъ въ Русия бежанци, но въ тоя случай Полша не може да бъде въ претенция, понеже въ трактата се говори за същински подданници, а не и за българе и власи, хора съвсемъ отъ друго състояние (подданство). Тия преселенци като са минали да живеятъ въ Полша по собствено желание, така също по собствена воля могатъ да преминатъ и въ Русия, отъ гдето пакъ могатъ да минатъ за другаде. Тъй като въ указа и грамотата дадена на Хорвата, му е поръчано да вика на руска служба и подданство православни сърбски, български, македонски и влашки народи и да приема волно-приходящите, то Хорватъ да постъпи съобразно съ дадената му грамота, и при приеманието на волните хора, на границата, отъ споменатите нации паспорти да не иска; но, при това, да гледа, щото заедно съ българите и власите и другите споменати въ грамотата народи, да не влизатъ въ Русия и други, както поляци и пр. За последните колкото додаты до границата, да се съобщи на правителствующий сенатъ.

Следъ споменатите преселенци, постоянно дождавали и се вселявали въ Русия и въ земите на Хорвата и други лица избегнали отъ Турция, отъ разни националности, както сърби, черногорци, българи, власи и венгерци. Но тия преселения били единични случайни и незначителни.

Руското правителство виждало, че при такива условия, нема да се заселятъ южнорусоките провинции и за това се стараяло по секакъв начинъ да увеличи числото на преселенията, Така въ 1752 година Руското правителство, като мислило че Портата нема да се противи, щото християнските и подданници да преминатъ въ руско подданство, написало на своя посланикъ въ Цариградъ, Обрезкова, да разбере отъ компетентни лица, какъ да се ходатайствова предъ Високата Порта, да се получи раз-

решение за преселението на християните отъ Турция въ Русия, разбира се на тия, които би пожелали да се прелятъ. Обрезковъ отговорилъ, че Портата безъ съмнение, нема да се съгласи на такова предложение „тъй като, прибавя той, народа се пуца отъ държавата обикновенно по две причини: или когато държавата е гъсто населена, така щото земята не може да исхрани всичкото население, или пъкъ когато се появи някоя

ересь: тогава, за да завардат чистотата на вярата, между подданниците, отпускат или изгонват еретиците. Обрезковъ изказва мнение, че желаещите да се преселяват въ Русия, да се преселяват въ малки количества и безъ шумъ.

Мнението на Обрезкова се оправдало въ 1755 година, когато черногорците заявили желание да приемат русско подданство. Портата дала да се разбере, че въ никакъвъ случай нема да допуца да се бъркатъ други държави въ вътрешните и работи и Русия не намерила за удобно да се съгласи на желанието на черногорците, а се ограничила само съ това, че имъ изпратила парична помощъ.

При всичко това, обаче, Руското правителство продължавало да вика въ Руссия колонисти отъ други държави, по неофициаленъ начинъ. Така на офицерите отъ пандурските и гусарските полкове, а така също, и на други сановници било позволено да отидатъ въ Полша и Турция за да викатъ преселенци ва население на подарените тямъ земи, „хора отъ всеко звание и възраст“). Въ едно височайше утвърдено мн-ѣние на правителствующия сенатъ отъ 1756 година, се казва: „на пустнатите задъ граница офицери, за да си зематъ фамилиите, по частни нужди и за събиране преселенци .... да имъ се плаща редовно жалованието.

Въ същата 1756 година, „по ходатайството на руския посланикъ въ Цариградъ, Обрезкова, руското правителство испратило пари въ крепостите : Анна, Кизляръ и Киевъ, за да служатъ за пособие на избегналите отъ Турция руски единовирци гърци, власи, сърби и др., избегнали отъ собственото си отечество, защото тамъ не намирали спокоенъ животъ и защита на собствеността. Руското правителство се распоредило щото преселенците, които би пожелали да се запишатъ руски подданници и да постъпятъ на служба въ ново-сърбските или славяно-сърбските полкове или пъкъ да се заселятъ като волни земеделци на свободните земи, да се испратятъ при Хорвата и Прерадовича.

Тогава, когато руското правителство се стараяло да насели южните си провинции, а новите преселенци пуцали корени и развивали гражданския животъ въ южните степи, другите съседни народи гледали съ недобро око на тия заселения. Турците и татарите разбирали, че пустинните пространства на границата, арената на постоянните войни съ русите, следъ заселението имъ ще станктъ непристъпни за техъ. Отъ това заселение са били недоволни тъй също и запорожските казаки, които се смятали за господари на заетите отъ колнистите места.

Сега да кажемъ няколко думи и за устройството на новите поселения подъ управлението на Хорвата и за понататашната имъ сждба. Местността заета отъ Хорватовата дружина била наречена нова Сърбия и се намирала подъ военно и гражданското управление на Генералъ Майоръ Хорватъ. Последующите преселенци подъ предводителството на Прерадовича и Щерича се заселили на изтокъ отъ Хорвата и се образували областта наречена Славяно-Сърбия. Тая последна провинция се управлявала отъ своите офицери, но се намирала подъ главното управление на Хорвата. Хорватъ, следъ като се заселилъ, се захваналъ за образуванието на обещанните полкове, като имъ далъ разни названия. Въобще, за названията на тия полкове има противоречиви известия. Известно е само че въ 1756 година съществували следующите гусарски полкове: 1) Сърбский (Старо-Сърбский), 2) Венгерский, 3) Грузинский и 4) Молдавский. Тия полкове постоянно се пълняли отъ набраните и доброволно записаните сърби, българе, македонци, власи и грузинци. Отъ 1756 год. до 1763, въ продължение на „седмогодишната“ война, въ която вземали участие и някои отъ гореспоменатите полкове, се образувало още 4 полка: 5) Жълтий (съ полковника Жвачивъ), 6) Македонский, 7) Българский (не пълень) и 8) Сърбский (на Хорвата).

За живота на тия поселенци, ще кажемъ това, че положението имъ не било твърди завидно. Те се намирали постоянно въ лагерно състояние и само малцина отъ техъ

живеели по домовете си. Те зимали участие въ войните на и особено въ „седмогодишната“ война. Но въ време на тази последна война, било констатирано, че поселниците немали ни конѐе, ни дрехи и въобще се намирили въ жалко състояние. Самите военачалници, Хорватъ и други живеели много добре, като получавали отъ правителството чинове, жалвание и пространни чифлици въ собственостъ съ право да ги населяватъ съ християне. Особено Хорватъ се ползувалъ съ голема почетъ и уважение, понеже властѣта му била неограничена. Съ подчинените си той се обръщаль много жестоко и противъ него се жалвали на висшата властъ.

Обаче царуването на Хорвата не траяло дълго време. Въ 1762 година на руский престолъ встѣпила Императрица Екатерина II и тозъ часъ пристѣпила къмъ преобразуването на военните поселения. Преди всичко, Хорватъ билъ испъденъ отъ служба. Нова Сърбия, Скавяно-Сърбия и околните казашки земи били съединени въ една областъ подъ названиее Новоросийска губерния. Гражданската властъ била отделена отъ военната. Цялата губерния — разделена на три провинции, отъ които едната се нарекла Елисаветинска, въ състава на която влизала Нова Сърбия и частъ отъ Занорожските земи. Полковете тѣй също били реформирани и размесени съ чисторусските ескадрони, като образували 4 пехотни и 9 гусарски полкове. Отделните полкове съхранили между другите и следующите названия: Славянсмй, Илирийский, Сърбский, Българский, Далматский, Молдавский, Влашкий, Македонский, Венгерский и пр.; населените жители отъ военни поселяне били преименовани въ Казенни поселяне".

Екатерина Велика се заела сериозно да увеличи народоваселението на южноруските провинции и за тази целъ издала два манифеста, съ които викала нови преселенци отъ всекъде. Съ тия манифести се обещавагъ големи блага и привилегии на преселенците, но понеже манифестите не са имали влияние за увеличението па военните колонии, за това и нема да се запремъ на тяхъ тука. За тяхъ ще говоримъ по подробно, когато стане дума за земеделските колонии.

Между годините 1764 и 1769, дошла въ южна Руссия една дружина българе, по мнението на Скалковский, вследствие на манифестите отъ 1762 и 1763 години. Отъ другите данни това мнение не се потвърдява напълно, но по-важното е, че те не са се възползували отъ правдините предоставени отъ гореспоменатите манифести. Една частъ отъ тая дружина въ число отъ 28 души отъ двата пола, пристигнала въ Киевъ, гдето се заселили на земите на Киевско-братския манастиръ по взаимно съглашение. Другата частъ отъ същата дружина се заселила въ Черниговската губерния между местните гърци и сърби, распръснати въ Нежинъ и другите малорусски градове, надарени съ големи привилегии отъ времето на Петъръ Великий.

За тия българе става дума въ 1783 година. Генераль Прокурора на Черниговската Казенна палата, като съставяль данъчните списъци, незнаяль въ кой класъ да запише гърците, българете и власите отъ нея губерния и се обърналь за разяснение на въпросътъ въ правителствующиятъ сенатъ.

Въ Височайше потвърденото мнение на сената се казва: споменатите сърби, българе, власи и др. да се запишатъ въ поданната книга, всички споредъ званието си, ако не се ползуватъ съ особенни привилегии, по които да бѣдѣтъ освободени отъ всекакви налози; а отъ помощниците и ратаите имъ да се събира данъкъ, както и отъ помещицките крестяне. За съдбата на тези души, заселени на манастирската земя, около Киевъ, се намиратъ следующите известия: „Експедицията на господарственното хозяйство и опекунство на иностранните“ като събирала сведения за чуждестранните въ Русия, получила отъ Киевското губернско управление, съобщение, че въ Киевската губерния се намиратъ 28 души българе, които споредъ казванието имъ излезли отъ отечеството си на основание на Височайшия манифестъ отъ 1763 година и се заселили

на Киевско-братската манастирска земя, на основание на единъ контрактъ заключенъ съ управлението на манастиря, и по който контрактъ българете се задължили да плащатъ по 10 рубли на душа (чиншъ, чиншевое право). Въ 1786 год. манастирските земи били присвоени отъ правителството и тия българе, заедно съ другите руски крестяне, станжли „казенни поселяне". Но тъй както споменатите 10 рубли, били показани въ доходите на манастиря и губернското управление самоволно не можело да ги унищожи, то представили за това въ сената. „Експедицията, като потребовала и други допълнителни сведения, намерила: българете по своето трудолюбие и старание въ стопанството (въ хозяйстве) заслужватъ особено внимание. Обаче, ако имъ се даде по 15 десетини на душа, ще трябва да се вземе земя отъ околните жители, въ вреда на последните. За това, устройството съдбата на българете да се отложи до измерванието на всички земя отъ губернията, която се извършва вече, и тогава равномерно ще се удовлетворятъ всичките поселенци. Но правителствующия сенатъ намерилъ, че тия българе не треба да бъдатъ подъ водителството (управлението) на „Експедицията" защото те ако и да казватъ че са дошли въ Руссия вследствие на манифестите отъ 1762 — 63 години, но тъй като тия манифести се отнасятъ до ония, които съ били викани отъ правителството и заселени съ правителствени средства, а тия са дошли и заселили по съглашение съ братския манастиръ, то не могатъ да се считатъ подведомственни на Експедицията на господарственното хозяйство; За това сената намира, щото споменатите българе да се изключатъ отъ числото на чуждоностранните преселенци, и да се причислятъ подобно на другите български преселенци, заселени въ Новоросийската губерния въ званието на казенни поселяне и да плащатъ данъкъ наравно съ „господарственните крестяне”.

Въ 1769 година, когато руските войски се намирали подъ Хотинъ (крепостъ въ северна Бессарабия), Портата събрала единъ полкъ отъ власи „и други християнски народи живущи отъвдъ Дунава". Тоя полкъ наместо да се сражава съ русите, се предалъ на главнокомандующия на руската армия — графъ Румянцева-Задунайский. Полкътъ дълго време служилъ подъ руските знамена и вземалъ деятелно участие въ продължение на последующата война. Подиръ сключванието на мира, християните, които съставлявали полка били заселени по реката Бугъ и получили големи привилегии, като били зачислени въ Бугската войска. Между тия праселенци имало много българе.

Руския историкъ Скальковски забелезва, че те били турски подданници увлечени подъ руските знамена отъ любовъ въмъ верата и язикътъ на своите братя, Славяне. По документите на Бугската казашка войска, въ 1803 година, въ тая войска имало до 500 души българе, които населявали общините Димина, Пербиновска и пр.. Въ същата 1803 год. правителството разрешило на Бугските казаци да викатъ и да приематъ въ своето число единоплеменни хора отъ странство, като власи, българе и пр.

Въ 1773 година въ време на руско-турската война, когато руските войски, подъ предводителството на графъ Румянцева-Задунайский, се намирали около Силистра, жителите на село Афлатаръ (близо до Силистра), въ число около 400 семейства, обърнали се къмъ главнокомандующия за покровителство и защита, като му заявили че желаятъ да се преселятъ въ Русия. Графъ Румянцовъ милостиво ги приелъ и заповедалъ на майоръ Щеричъ съ 72 гусара, да ги прекара отъ бреговете на Дунава до крепоста св. Елизавета (въ Новор. губерния). Есента преселенците пристигнали на местоназначението си и, на време, за да прекаратъ зимата били распръснати по селата Димитриево, Аджамакъ и Диковка, гдето стоели до идванието на графъ Румянцовъ въ Кременчугъ (губернския градъ). Тогава следъ съвещание съ мастрното началство, преселенците били заселени по реката Синюха, въ село Олшанка, близо до Олвиополь, въ сегашния Вобринецки уездъ. По-късно те били преобърнати въ военни поселения и

съставляващи 3 волостъ на 12 окръгъ на новоросийските военни поселения, съ повече отъ 300 къщи и няколко махали.

Следъ Очаковската война (1787 — 1791 г.), къмъ Русия била присъединена Очаковската област (пространството между р. Бугъ и Днестръ, погранично съ Бесарабия). Руското правителство съ рескрипти отъ 1792 година, позволило на волните арнаути и други да се заселятъ въ тия новоприобретени места, като постъпятъ въ казашките войски или въ градовете като търговци. Въ скоро време се набрали такива волентири 1133 души, а така също и въ градовете по реката Днестръ. Следъ тая последната война, вследствие на турскиту притеснения, мнозина християне бягали отъ Турция въ Русия, както по сухо, така и по море и се заселявали въ южниту степи. Императрица Екатерина II се распоредила, щото „отъ единовѣрните бежанци : гърците да се прашатъ въ Мариополския уездъ, при гърците, арменците въ Нахичаванъ, а всичките други единовѣрни християне да се заселятъ въ Бахмутския уездъ, тъй както тоя уездъ билъ пустъ, ако и плодороденъ.

Следъ Яшския трактатъ отъ 1791 година, много български семейства преминавали отъ Бесарабия презъ реката Днестръ, и се заселявали въ новообразуваните погранични грядове; Тирасполь, Нови Дубосарт, Григороволъ и Одеса, гдито се заловили за разни занаяти и търговия. Тия са сведенията които можахме да съберемъ за българските военни колонии въ Русия, и въобще, за преселенците отъ миналото столетие, които не се ползували съ специално издадените отъ руското правителство „колониетски права". И тъй, такива колонисти, намираме въ Киевската, Черниговската и обширната Херсонска губерния. Въ настояще време не съществуватъ никакви военни колонии, а всичките, както и последующите колонисти, съ специални колониетски права са приравнени съ другите мастни жвтели.

Въ какво състояние се намиратъ описаните до тукъ български колонисти? На тоя въпросъ трудно е да се отговори, до като не се изучи въпроса па самото место, защото въ руската книжнина, до колкото знаемъ, нема никакви по-нови сведения за бившите военни колонии. Въ руските статистически таблици не съмъ срещалъ рубрика за националността на народонаселението, следователно трудно е да се определи не само числото на бившите български колонисти, но даже и дали съществуватъ тия българе като особена националность. По вероятно е, малцината българе въ тия е^ста да са се претопили въ грамадното болшинство на руското население. Отъ частни раскази зная , че въ бившите Славяносърбия и Новосърбия, не съществуватъ повече сърби. Впрочемъ, по сведенията на Скальовский, българете отъ село Алфатаръ, заселени въ бившата Нова Сърбия преди 1848 година, съхранявали още някои свои стари обичаи и даже езика. На единъ документъ, той срѣщналь имената: Кириль Стойковъ, Стефанъ Кабакчей, Руси Вожановъ, Кирило и Василий Величкови и пр.

(Продължение отъ книжки XXXVII и XXXVIII)

II. Земледелчески колонии въ Херсонската и Таврическата губерния.

До Екатерина II, руското правителство преселявало въ Южна Русеия само военни колонисти, т. е. колонисти ако и заселени, но съ военна организация, всекогашъ готови да тръгнатъ на война наредъ съ постоянните руски войски. Но съ такива колонисти не било възможно да се заселятъ, пространните юговъсточни провинции на Русия, защото военни колонисти не се намервало много. За това Екатерина II намислила да насели южните провинции на държавата си съ колонисти — земеделци, защото чужденците по-скоро би се решили да се преселятъ въ Русия за миренъ граждански животъ, отколкото да служатъ въ редовете на руските войски. При встъпванието си на престола,

въ 1762 год. Екатерина II издала манифестъ, съ който викала чужденци отъ разни националности да се преселятъ въ Русия. Не се минало и година отъ издаването на тоя манифестъ, а Екатерина, като не виждала очакваните резултати, побързала да издаде другъ манифестъ (1763 год. 22 Юлий), въ който по-точно се определятъ правата на бъдещите колонисти, като имъ се предоставятъ разни преимущества, сравнително съ другите руски подданници. Тъй като съдържанието на тоя последния манифестъ има голямо значение за последующите български колонии, заради това и ний ще приведемъ тука някои изводи отъ него. Между друго, въ него се говори следующето: „Въ нашата пространна империя има много удобни и полезни за човешкия родъ земи съ разни - надземни и изкопаеми богатства, които и до сега стоятъ ненаселени. Имаме много гори, реки, езера и морета удобни за търговия; на всички, които би пожелали да се преселятъ въ нашата държава, предлагаме имъ следующите условия: позволяваме на чужденците да се преселятъ въ Русия въ която губерния пожелантъ; преселенците могатъ да се явятъ въ „канцелярията за опекунството на чужденците” а така също и при всичкити погранични губернатори. Ония които нематъ средства за приселяване въ Русия, да се обърнатъ къмъ нашии министри и резиденти при чуждестраннити дворове, отъ които незабавно ще бъдатъ снабдени съ пътни разноски и испратени въ Русия. За да видятъ желающите да се преселятъ въ Русия, до колко полезно ще бжде за тяхъ това преселение и до колко ние ги покровителствуваме, заповядваме: всичките новодошли преселенци да си извършватъ богослужението свободно по своите обряди и религия. . . Новите преселенци нека да плащатъ въ хазната никакви данъци, нито пъкъ не изпълняватъ някои обикновенни или извънредни служби, това за преселившите се съ семействата си въ пусти места — въ продължение на 30 години, а за преселившите се въ градовете въ продължение на 5 години. На всичките новодошли преселенци ще имъ се помага съ пари, добитъкъ, материяли за строение, семена, оръдия на труда и пр. Преселившите се въ цели колонии вътрешно ще се управляватъ сами. Преселенците на границата не плащатъ никакво мито за предметите, които носятъ съ себе си за своя потреба. Всичките чуждеземни преселенци за всякога се освобождаватъ отъ военна и гражданска служба противъ волята имъ. Ако някои отъ преселенците желантъ да имъ се предоставятъ и други преимущества, не предвидени въ тоя манифестъ, нека се обърнатъ въ „канцелярията за опекунството на чужденците” лично или писмено, и отъ тамъ ще получатъ до колкото е възможно удовлетворителенъ отговоръ.”

Тоя манифестъ има важно значение въ историята на колонизацията на Южна Русия, защото тури началото на всичките последующи земеделчески колонии, които преобърнахъ бившите степи въ една плодородна и цветуща страна. Тия основни колонистски права и преимущества останаха въ всичкото време на съществуването на колониите, като се допълняваха разновременно съ други постановления.

Ивдация манифестъ билъ съобщенъ на всичките преиденти при чуждестраннити дворове, а при някои отъ тяхъ били испратени даже ообенни комисари за приемането на преселенците. Въ също време била образувана „канцелярия ва опекунството на чуждеземните поселенци” подъ управлението на графа Орловъ, съ права на отделно министерство; канцелярията била длъжна да дава сметка на самата императрица, на нея лежали следующите обяванности: да се грижи за всичките приходящи въ Русия чуждеземни преселенци, да имъ дава на първо време квартири и храна, да ги праща на местоназначението имъ, да имъ определява земи, като намери предварително такива, на които да съставя планове и описания. Да държи точна сметка за приходящите колонисти, да се грижи за успехътъ на колониите. По тоя предметъ да води сношения съ руските дипломатически агенти въ чуждите държави, и да вика нови преселенци въ Русия.

Товъ часъ, следъ издаването на последния манифестъ, начеватъ се преселенията на колонистите — немци отъ разните краища на Германия, което преселение се продължава до 1770-те години. Тия немски колонисти населили преимущественно Воронежската, Черниговската, Лифлянската и С. Петербургската губернии.

Около това време се преселили въ Руссия и неколко дружини български преселенци, но те не влезли въ състава на земеделческите колонии и освенъ това, за тяхъ ний говорихме на друго место.

Презъ 1780-те години преселението на чуждестранните колонисти се усилва; дохождатъ колонисти отъ разни националности: шведи, немци, французи, италиянци и др. отъ разните части на света и това преселение се продължава непрекъснато около 30 години.

Следъ образуването на Новороссийската губерния въ 1782 година, канцелярията за опекуството на чуждестранците била унищожена, а колонистите заедно съ „казенните крестяне" минали подъ управлението на „директорите на домоводството." Въ 1797 година, при правителствующия сенатъ била образувана „Експедиция государетвеннаго хозяйства, опекуство иностранные и селскаго домоводства.

Подъ управлението на тая експедиция минали и чуждестранните преселенци. Експедицията се състояла отъ няколко местни (провинциални) контори, между които и една за колониите на Южна Руссия. Новата българска колонизация въ Южна Руссия се начева въ края на маналото столетие, и се продължава въ началото на настоящето, когато въ България върлували кърджалиите и делибашиите. Тия разбойнически шайки подъ предводителството на своите главатари, между които по-известни са били: Кара-Феизъ, Дели-Кадиръ, Кара-Мустафа и други, нападали села и градове, грабили и разорявали, като отнасяли плячка всичко въ свърталищата си. Те грабили и зимно време; като упостошили цела България, достигали чакъ до Цариградъ. Човешките мълки принасяли особено наслаждение на кърджалиите. Вследствие на тия мъки и разорения, българската население било принудено да остави родните си места, и да се преселява въ чужди краища. Много преселенци еж минали въ това време въ Ромжния, Бесарабия и Южна Руссия. Въ хронологически редъ, намираме слеующите известия за преселението на българите въ Южна Русия и за заселението имъ въ земеделчески колонии: Въ 1795 година, на представлението на генерала Тутолмина Императрица Екатерина II заповедала: Излезналите отъ Анапа, Арменци да се заселятъ въ Нахичеванъ, а Българите и Гърците, които идатъ отъ турските брегове — въ Степа (въ полето) около Одеса. Тукъ ще споменемъ, че около това време се заселили въ Южна Руссия много Гърци, Арнаути и Черногорци. Около Одеса били заселени въ с. Александровка (или Арнаудовка) 900 души Арнаути отъ бившите волентери, които земали участие въ Русско-турската война въ 1787 — 1791 г. Въ годините 1803 — 1804 г. около Одеса се заселили стотина семейства Черногорци, като образували земеделческата колония славеносербска. Въ 1801 година на единъ руски корабъ пристигнали въ Одеса стотина души Българи. По поводъ на тия Българи тогавашния Новороссийския губернаторъ Миклашевски представилъ следующия рапортъ на императора Алекеандръ I: „Като се намирахъ въ Одеса, по случай обиколката на във поверенната ми Новороссийска губерния, пристигна корабътъ принадлежащъ на рускоподанный шкиперъ, отставной пряпорщикъ Мискули. Той, като се връщаль отъ Цариградъ въ Одеса, билъ принуденъ отъ бурята да се скрие при румелийските брегове, при градеца Зополь (Созополь) Тукъ при него дошле много семейства Българе и Гърци, жители на селото Кючюкъ-Буяликъ, на Одринския окръгъ, съ священника си и най-убедително го молили да ги спаси отъ бедствията, които са теглили отъ кърджалийските разбойници подъ предводителството на турчина Кара-Фейджи (Кара-Феиз), който упостошаваль и разоряваль страната. Расказътъ за упостотшенията на

кърджалиите потвърди и командира от Флотата, от корабът „Красноселъ“ — лейтенандъ Будищевъ. Шкиперътъ на кораба, ако и да съчувствовалъ на разорените си едновременци, но се отказалъ да гив земе съ себе си, тъй както немалъ право на това. Но най-сетне, като не можалъ да устои противъ плачътъ, и неотстъпните имъ просби, вземалъ съ себе си 18 семейства Българи и Гърци, съ свещеника имъ, всичко 148 души и ги пренесалъ въ Одеския портъ. Азъ ги распитвахъ лично — продължава губернаторъ — както шкипера, така и преселенците Българи и Гърци, и те ми казаха че разбойниците на Пазванъ-Оглу, отъ които повечето са Турци, Албанци и Власи, около 5000 души, грабятъ и жестоко мъчатъ православния народъ, като подпалватъ и горятъ не само жилищата, но и самите хора. Вследствие на това, бежанците дошле въ ужасъ и като се намервали въ такова крайно и безпомощно положение, прибегнали къмъ последното средство за своето спасение — обърнали се къмъ човеколюбивия и милосердния руския императоръ, и също, като били уверени въ неговата помощ, оставили отечеството си и дошле въ Русия.

Те разказватъ още, че подобно тямъ угнетени и разорени жители, готови да прибегнатъ къмъ покровителството на Русия, само въ одринския окръгъ имало повече отъ 360 села, на които ако имъ се помогне да се спасятъ въ Русия, може да се събиратъ около 7000 жители. Като ввехъ предъвидъ безпримерното великодушие на Вашето Императорско Величество въобще къмъ человеческия родъ, азъ заповядахъ да се приематъ въ тукашния карантинъ, казаните 148 души и да се хранятъ за сметка на хазната, до като да попрося позволение отъ В. И. Величество да ги заселя на градската земя, гдето и те сами искатъ да останатъ. Така също ще заповядате В. И. В. на какви основания да бъдатъ заселени тия преселенци".

На тоя рапортъ на Губернатора, царътъ отговорилъ съ следующия „именной указъ:" „Като разгледахъ Вашия рапортъ за пристигналите въ Одесса Българи и Гърци отъ румелийските бр-Бгове, азъ одобрявамъ („апробую") мерките взети отъ Васъ за гледанието и пропитаванието на тия единоверни намъ бежанци, тъй също и Вашето мнение за заселението имъ, за което се даде нуждната заповедъ на експедицията на господарското хозяйство. Колкото за Българите и Гърците, останали въ Одринския окръгъ — разорени и просящи нашето покровителство и защита, да не се викатъ, и съ тяхъ преписка и сношение да немате. Ако ли някои отъ тяхъ, безъ всяко подканване отъ наша страна, преминатъ въ нашити предели, да ги приемете и да постъпите също, както и съ горепомеиатите бежанци".

Другъ указъ билъ даденъ на експедицията на „господарското хозяйство и пр." въ което се казва: .... заповядваме да се направи иемедленно распореджанне, щото: 1) Означените Българи и Гърци, презъ Новорос. опекунска комисия, които хора, да бъдатъ заселени на основание съществуващите закони за подобни случаи, а особено на основание манифеста отъ 1763 година; но до когато имъ се построятъ къщи, да останатъ въ местата, предоставени тямъ отъ новоросийский губернаторъ. 2) Потребните пари за техните обзаведения да се зематъ отъ сумите, които се намиратъ въ експедицията, а за получванието на тия пари своевременно, нуждната сума да се вземе ваемообразно отъ Новоросийската казенна палата; и 3) Експедицията да определи лготните години, срока на плащанието дадените заемообразно пари, за налозите и задлъжняенията на тия бежанци, както и на ония, които за напредъ би могли да се преселятъ — следъ истичанието на лготните години. Така съставените правила („положения") да се внесжтъ въ правителствующия сенатъ, отъ гдето ще се представятъ менъ на утвърждение".

Както се вижда, самъ императорътъ земалъ живо участие въ съдбата на Българите — бежанци, като имъ предоставялъ разни удобства и преимущества. Той казалъ, че не треба да се викатъ въ Русия турските подданници, по всека вероятностъ, по

политически причини, но и той както и председателницата му Екатерина П, безсъмнение е желал да се увеличи народонаселението на Русия. На 16 Юний 1800 г. Царятъ писалъ на губернатора Микдашевски : „Вий казвате, че настоящите безпорядъци и разорения въ Румелия ни даватъ възможность да спечелим големо число Българи и други християне, които се спасяватъ у бреговете (руски) на Черното море. Но въ това вий можемъ да имаме успехъ само тогава, ако първите преселенци намерятъ у нашето правителство нуждната поддръжка и удовлетворение, съобразно съ състоянието и желанието на всеки единъ отъ тяхъ. За това Ви заповедвамъ („поручаю“) да положите всичките си старания, щото всичко да става съобразно съ моите намерения и ползата на поверената Ви губерния. Своевременно да ми съобщавате за всичките Ви распореджания по тоя въпросъ, а така сащо колко преселенци пристигатъ отъ турските области, къде и какъ ги располагате на жителство. Само по себе си се разбира, че никой отъ тяхъ не може да бъде подчиненъ на помещиците („укреплбнъ“).

Малко по-късно следъ това, когато руский посланикъ въ Цариградъ, тайний съветникъ Томара, представилъ на правителството си, както за желанието на Българите да се преселятъ въ Русия, така и за възможността на такова преселение, императоръ Александръ далъ напълно своето съгласие да се викатъ тия преселени въ Русия, Той заповядалъ да се пазарятъ търговски кораби за пренасянето имъ въ Одеса и Керчь, и да се васелятъ между своите еднородци въ кримския полуостровъ и около Одеса.

Новите преселенци дохождали по две направления, по море — отъ черноморските български предели въ Одеса и Керчь, и по сухо, преимущественно отъ северна България презъ Влахия, Молдовия и Бесарабия, отъ гдето презъ реката Днестръ минавали въ Русия, и се заселявали въ Тирасполския уездъ (окръжие). Съгласно съ представлението на Експедицията, въ 1802 г., и на Новороссийската опекунска кантора, за подоброту и по здравето заселение на бежанците Гърци и Българи, императорътъ издалъ указъ, въ което казва: „тъй кйто въ Тирасполския уездъ, гдето се заселявали преселенците до тогава, не се намиратъ повече свободни места, то за напредъ, на бежанците, които дохождатъ да се заселяватъ въ пустите места на Мелитополския уездъ (Кримъ) по реките Берда, Молочна и др., да се даде на тие бежанци — Българи и Гърци по 30 десетини земя за скотоводство и земледелие. На ония отъ преселенците, които иматъ собственно имущество, да не се отпусчатъ отъ хазната помощи“.

Пристигналите разновременно преселенци — Българи, едните населени въ Херсонската губерния (сегашна) основали следующите колонии, на които имъ дали названията на селата отъ отечеството си, отъ гдето се иселили: 1) Кючюкъ Буялъкъ (Аджълъкъ, по предишното название на местността) на устието на реката „Болшой Аджълъкъ“ гдето се влива въ езерото съ същото название. 2) „Болшой (Буюкъ) Буялъкъ (Кошково) на реката „Кошача“; 3) Терновка, на устието на реката Терновка, гдето се влива въ р. Ингулъ (близо до г. Николаевъ). Другите заселени въ Таврическата губерния (Кримския полуостровъ) образували колонията „Старий Кримъ“ въ Феодосиевский уездъ.

Въ 1804 г. пристигнали презъ р. Днестръ, Българи изъ Турция, въ такова големо количество, щото императорътъ заповядалъ на герцогъ Ришелье (губернатора) да вземе извънаредни мерки, за да имъ приготви жилища на опрелените по-отрано места, и да имъ се дадатъ нуждните помощи. Тия преселенци основали колонии 1) Кубанка на 25 верста далечъ отъ Одеса и 2) Паркани на р. Днестръ, срещу гр. Бендеръ.

Въ 1806 год. въ Херсонската губерния, въ Тирасвойский уездъ се основала още една колония — Катаржина. Въ същата 1806 год. въ Евпаторийский портъ (Кримъ) пристигнали няколко семейства Българи отъ Анатолия и се преселили на развалините на татарското село „Балта Чокракъ“, като образували колонията съ същото име 2). Така преселилиите се Българи въ гореказанните колонии, скоро привикнали на новото си

отечество, и, благодарение на поддръжката на правителството, напредвали въ економическото си благосъстояние. Графъ Ришелъе, следъ една обиколка по Южна Русия, въ доклада си до императора, нарекалъ българските колонисти „безподобни“. Обаче треба да се каже, че немските колонисти, като преселивши се на предварителни условия, се ползовали съ по-големи блага и били по-добре устройени економически. Въ 1818 година „Новороссийската кантора за опекуството на чуждестранните“ била унищожена, а новообразуваните български колонии се управлявали отъ новосъставения „попечителния комитетъ за чуждестранните преселенци въ Южна Русия“, и отъ подведомственото на това учреждение „попечителна кантора на Херсонските колонии“. Непосредственните началници на колониите са били окръжните смотрители. Българите въ горекананните колонии къмъ 1851 година са били 18 435 души.

Гаврилъ Занетовъ